

EEN GROTE KREKELZANGER IN EEN TERSCHELLINGER ELZENWAL

M. F. MÖRZER BRUIJNS.

(afdeling Natuurbescherming en Landschap van het Staatsbosbeheer)

De elzenhoutwal voor het biologisch station „Schellingerland” nabij Oosterend op Terschelling heeft bij de vogelwaarnemers, die hem kennen, een goede reputatie gekregen. Toch is er niets bijzonders aan te zien. Het is een gewone houtwal van elzenstruiken, ongeveer 50 meter lang, 2 meter hoog en 2 tot 3 meter breed. Er zijn kilometers van dergelijke wallen zowel op Terschelling als elders in ons land. Het is daarom niet onwaarschijnlijk, dat men op tal van plaatsen in Nederland vrijwel hetzelfde te zien zou kunnen krijgen, als wat er in deze houtwal is gezien. Het is voornamelijk een kwestie van „kijken”! Het verslag van de waarnemingen op Terschelling is daarom vooral bedoeld als aanmoediging om de natuur eens wat meer van nabij gade te slaan.

Toch moet worden toegegeven, dat er met het elzenbosje bij het biologisch station iets bijzonders aan de hand is. Het is namelijk het enige elzenbosje van formaat, dicht achter de zeereep, in dit oostelijk deel van de Terschellinger duinen. Het is het eerste bosje, dat de najaars-trekkertjes die uit het noorden en noordoosten komen, na hun aankomst op Terschelling op hun weg vinden. De aantrekkingskracht van zulke bosjes op trekkende zangvogels is, zoals bekend, zeer groot. De aantrekkingskracht van de bewuste Terschellinger elzenwal moet echter niet overdreven worden voorgesteld. De duindoornbosjes in de duinen rondom het biologisch station zijn weliswaar niet zo hoog, maar wel veel uitgestrekter. Zij bieden daarom ook volop dek-

king en fourageermogelijkheden. Meer dan eens komt het dan ook voor, dat zich in die bosjes bv. na een mooie September-trek-nacht heel wat meer Fitissen, Roodstaartjes en Zwartgrouwe vliegenvangers ophouden dan in de stationselzenwal. Er is evenwel vrijwel nergens zo'n mooie gelegenheid om het vogelleven ongemerkt van zo nabij te beluisteren en te bespieden als daar. Dat is dan ook wel de voornaamste reden dat er zoveel interessante waarnemingen zijn gedaan. Waar het nu om gaat, zijn waarnemingen tussen 18 en 22 Augustus van 1955. Voor de kleinere vogelsoorten is dat een interessante tijd, want dan zijn nog bijna alle broedvogels aanwezig, terwijl ook de najaarstrek al is begonnen. Het was dan ook niets bijzonders in een enkel uur in de vroege morgen om en bij de twintig verschillende vogelsoorten nabij het huis, de houtwal en het omringende land bezig te zien. Het aardige was daarbij, dat al die tientallen vogels soort voor soort letterlijk en figuurlijk hun eigen gangetje gingen. Zij fourageerden ieder op de hun eigen wijze en in dat deel van het landschap, waar zij in pasten. Zij leefden daardoor ieder het zijne nemend naast elkaar en zonder elkaar in de weg te zitten, een mooi staaltje van een voortreffelijke taakverdeling. Wij mensen zouden daarvan nog veel kunnen leren.

Als broedvogels van de elzenwal waren nog aanwezig een familie Rietgorzen en een stel Kneuen met jongen. Zowel de gorzen als de Kneuen gebruikten de wal alleen maar als centraal rustpunt. Zij fou-

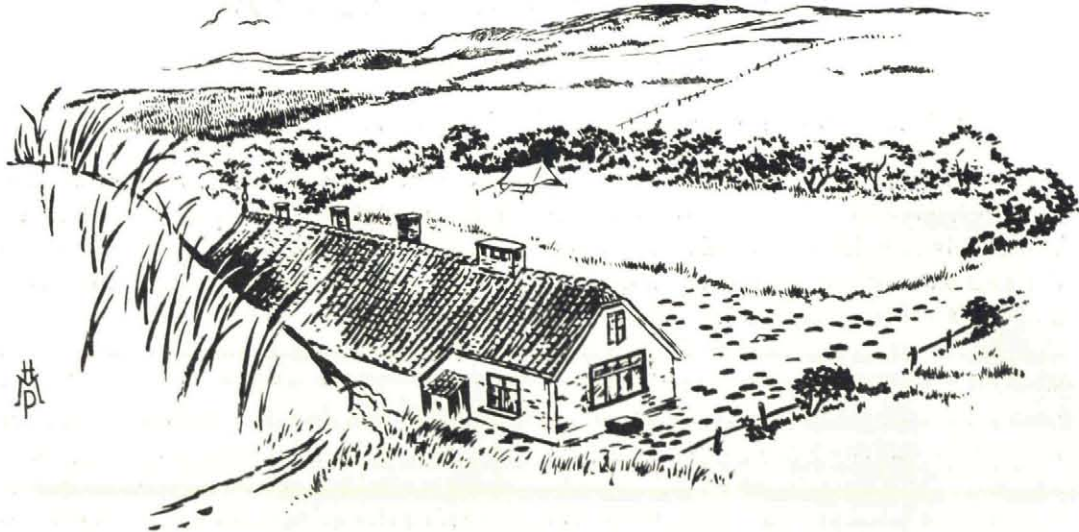

Fig. 1. Het biologisch station „Schellingerland” met de elzenwal.

Tekening H. P. Misset.

rageerden vaak op vrij grote afstand, de Kneuen in de weilanden en op de stoppels, de Rietgorzen in de ruigte van Duindoorns, Duinriet en de begroeiing van Riet en Kruipwilgen langs de sloten in de buurt en ook in de nog te velde staande haver. De jongen bleven meest in de wal terwijl de oude vogels fourageerden. Het was dan een hele drukte, wanneer de ouden weer terug kwamen. De Kneu-man zong nog wel eens, niet meer uit volle borst, maar zachtjes, zittend op één van de uitstekende kale takken in de wal. Zijn mooie felle kleuren was hij door de rui al kwijt. De Rietgorzen zongen niet meer. De Grasmussen, waarvan af en toe een glimp kon worden opgevangen, zongen ook niet meer. Zij hielden zich uitsluitend op onder in de heg, waar zij jacht maakten op allerlei insecten tussen takken en bladeren. Er hadden Grasmussen gebroed in het zuidelijk uiteinde van de heg. Niets duidde er echter

op, dat deze familie nog aanwezig was. De grasmussentrek begint half Augustus en daarom kunnen die stille vogeltjes in de heg best al trekkers zijn geweest.

De Boerenzwaluwen, die overal rondvlogen en af en toe op de waslijn zaten te twetteren, waren nog geen trekvogels. Zij behoorden tot de familie, die tot grote vreugde van de bewoners en van de gasten van het station hun nest onder de dakgoot hadden bewoond aan de oostkant van het huis.

Er waren nogal wat Paapjes en Tapuiten in de buurt. Beide soorten broeden met een enkel paartje in de omgeving van het station, de Paapjes in de duinvalleien, de Tapuiten in een holletje in het meer open droge duin. Beide soorten waren in deze Augustusdagen evenwel zo talrijk dat in ieder geval de meeste vogels trekkers waren. De Paapjes hielden zich voornamelijk op in het grasland, uitkijkend naar prooi

vanaf hoge planten, paaltjes of prikkeldraad en af en toe ook vanuit de buitenste kale takken van de houtwal. De Tapuiten waren veel beperkter in hun voedselterrein. Zij fourageerden vrijwel uitsluitend op de klinkerweg voor het station en op enkele kale plekken in het duin. Bij onraad zochten zij hun toevlucht op een hoge uitkijkpost in duindoornbosjes of op een hek. Ook elders in het duin en zelfs midden op de Boschplaat „wemelde” het dezer dagen soms van de Tapuiten. Hun trek was in volle gang.

Fitissen waren er ook al en enkele Bonte vliegenvangers. Beide soorten hadden een uitgesproken voorkeur voor het elzenstruikgewas. De Fitissen slopen en glipten door de dichte takkenwirwar van het bovenste deel van de wal, meest verborgen voor het oog door het dichte gebladerte. De vliegenvangers posteerden zich aan de buitenkant op uitstekende takken, om vandaar uit in de omgeving hun prooien te bemachtigen. De eigenlijke trek van de Bonte vliegenvangers moest, op Terschelling tenminste, nog beginnen, de meeste komen daar door in September. Dan komen ook de Gekraagde roodstaarten in groter getale. Deze lieten nu zelfs geheel verstek gaan. Te midden van al deze door uiterlijk en roep bekende vogeltjes liet zich op de avond van de 20e Augustus een onbekende horen. Het was een duidelijk, maar niet zeer luid, twee-tonig, weinig gevarieerd liedje van afzonderlijke geluidjes, die scherp van klank waren. Het vogeltje zong zeer geregeld, maar niet langer dan één tot twee seconden achter elkaar. Hoewel direct moeite werd gedaan de onbekende zanger te zien te krijgen, lukte dat niet, zelfs niet aan vier samenspannende ornithologen. De onbekende vogel bleef goed verborgen onder in de heg. Hij was nu hier dan daar te horen, maar liet zich niet

zien. De volgende dag was het succes groter. De vogel liet zich 's morgens vroeg zelfs af en toe prachtig bekijken, wanneer hij kwam tot in de bovenste kale takken. Hij bracht daar dan ook zijn liedje ten gehore, dat nogal deed denken aan dat van een Grauwe gors, maar met een duidelijke rietzangerachtige inslag. De meeste tijd bleef de vogel onder in de wal, opvallend handig door de takkenwirwar sluipend. Het was vooreerst niet mogelijk de soort te bepalen. Hij leek in uiterlijk nog het meest op een Bosrietzanger, maar hij was groter en ook iets anders van kleur en tekening. Vooral de grauwe zijkanten van hals en borst waren opvallend en daarin talloze langwerpige donkere vlekjes. Na lang wikken en wegen kwamen allen tot de conclusie dat het een Grote krekelzanger moest zijn. Dat is een grote zeldzaamheid, want deze vogelsoort is nog maar twee keer in Nederland gesignaleerd. Eén keer als vuurtorenslachtoffer op Goeree in 1924 en één keer gevangen bij Gouda in 1931. Blijkbaar heeft nog nooit iemand de vogel hier in Nederland levend kunnen observeren. Het is een broedvogel van Oost-Europa, noordelijk tot in Zuid-Finland en Zuid-Zweden, voorkomend tot in Midden-Duitsland en een enkele keer tot in het Rijngebied. Het overwinteringsgebied ligt in Centraal-Afrika.

De krekelzanger bleef nog verscheidene dagen in de buurt, zodat wij hem goed konden bestuderen. Hij werd steeds 's morgens vroeg in de houtwal waargenomen, overdag zocht hij blijkbaar elders zijn heil. Het gedrag en ook de omgeving — het is een broedvogel van broekbossen — kwamen precies overeen met wat daarvan in de literatuur wordt beschreven. Alleen de manier van zingen was anders dan de beschrijvingen weergaven. Het liedje, dat overigens zeer karakteristiek was, werd be-

paald niet opvallend luid ten gehore gebracht. Dit is evenwel voor een vogel die op de trek was niet zo uitzonderlijk.

Behalve de tot nu toe genoemde vogelsoorten, waren er om het huis ook veel Graspiepers. In de heg kwamen die vrijwel nooit. Zij fourageerden in de naaste omgeving in het grasland en het duin, met energieke pasjes tussen de planten doorscharrelend. Opvallend vaak joeg er een Graspieper achter een andere aan; de achtervolging was dikwijls zeer aanhoudend, zonder dat kon worden nagegaan wat daarvan wel de reden was.

De Witte kwikstaart en de Gele kwikstaart waren beide present. De Witte kwikken dribbelden zoals gewoonlijk op de bestrating met vlugge bewegingen kleine prooien pakkend. De Gele kwikken huisden meer in het duin, niet eens geregeld in het grasland, waar zij anders zo vaak worden gezien. Ook Veldleeuweriken waren steeds aanwezig, meest in het grasland en op de stoppels van een haverveld.

Een enkele keer kwamen er ook Spreeuwen, maar dat was een uitzondering. Kleine troepjes fourageerden in het cul-

tuurland, maar hun aantallen vielen in het niet bij de troepen van duizenden jonge Spreeuwen, die dagelijks op het hoge schor van de Boschplaat verblijf hielden.

Tenslotte kwamen er in het weiland en op het stoppeland geregeld Wulpen en ook wel Holenduiven, terwijl af en toe een Torenavalk, een Sperwer of een kiekendief passeerde. De Wulpen reageerden opmerkelijk fel op Torenavalk en Sperwer. Slechts één maal werd waargenomen dat een wijfje van de Blauwe kiekendief een kleine prooi sloeg. Vermoedelijk was dit het wijfje van het kiekendievenpaar, dat ook dit jaar weer in het natuurreservaat Boschplaat heeft gebroed. Jammer genoeg was niet te zien of er een Bosmuis werd geslagen of een Terschellinger bosspitsmuis, die beide in dit terrein voorkomen, of een vogeltje. In ieder geval was het geen Konijn. Deze zijn voor zover men weet tenminste op Terschelling de voornaamste voedselbron van deze kiekendieven, maar daarvan is nog lang niet genoeg bekend. Er is juist met zulke dingen nog o, zo veel te kijken en te leren.

NIEUWE PLANTENSOORTEN EN -VORMEN IN NEDERLAND GEVONDEN IN 1954

S. J. VAN OOSTSTROOM en TH. J. REICHGELT.

Polygonum convolvulus L. var. *subalatum* Lej. et Court. ; Tilburg, terrein van de Tilburgse Wolwasserij, 19 Sept. 1953 (Prof. Dr S. E. de Jongh en S. J. van Ooststroom).

Deze variëteit werd vroeger ten onrechte uit Nederland vermeld; een onderzoek van herbarium-materiaal leerde nl. dat alle als zodanig opgegeven planten binnen de gewone variabiliteit van de soort vallen. Het bovengenoemde exemplaar moet echter

zeker als var. *subalatum* worden beschouwd. Deze var. onderscheidt zich door de gevleugelde kiel van de buitenste bloemdekbladen. Zij werd oorspronkelijk uit België beschreven, doch komt door een groot deel van Europa voor.

Brassica tournefortii Gouan; Grave, bij graansilo, 10 Juli 1954 (B. Reichgelt en Th. J. Reichgelt).

Deze adventieve soort verschilt van *B. ole-*